

Julkisen talouden merkitys

Julkisen sektorin päättäjien talous- ym. politiikan ja sen seuraamusten tutkimusta. Näkökulmina vaikutus talouden tehokkuuteen vakauteen ja hyvinvoinnin jakautumiseen.

Julkisen päätöksenteon ja yksityisen päätöksenteon ero?

Julkisen sektorin toiminnan rationalisointi

Julkisen sektorin tehtävät? 1. Allokaatio (miksei markkinat hoida: ulkoisvaikutukset, epätäydellinen kilpailu, julkishyödykkeet, markkinoiden puuttuminen, epätäydellinen informaatio) 2. Talouden vakauttaminen, julkisella sektorilla sopivat mittarit ja menetelmät (ehkä?) 3. Distribuutiotehtävä, hyvinvoinnin ja tulojen jakautuminen

Historiallista dataa:

1900->1990 julkinen sektori kasvanut

Teorioita:

Minimaalinen valtio: sääntemätön talous ei hyvä → tarvitaan omistusoikeudet, sopimusoikeus, oikeusistuin, poliisi, puolustusvoimat. Nämä aiheuttavat menoja jotka tulee kattaa. Julkistalouden tehtävä: Miten pieni julkinen sektori toimii ja rahoitetaan, Miten suuri markkinasektori toimii eli miten hoidetaan markkinoiden epäonnistumiset ilman suurempaa julkista sektoria?

Markkinat vs Hallitus

syitä puuttua: 1 markkinoiden epäonnistuminen(julkishyödyke, ulkoisvaikutus, epätäydellinen kilpailu, informaatio). TOISAALTA hallitus voi epäonnistua (monia syitä)

2 Tulonjako, tasa-arvo 3 Tehokkuus vs oikeudenmukaisuus ?

JULKISEN SEKTORIN KASVUA SELITTÄVIÄ TEORIOITA:

Kaupungistuminen → julkiset hyödykkeet → julk. Sekt. Kasvaa

Kaupungistuminen → väestötiheyden kasvu → ulkoisvaikutukset (neg.)

Talouden kehitys → oikeudenmukaisuus korostuu → valtion puuttuminen

kritiikki: kuvailu vai selitys? (ennustusvoima, mikrokäytös motiivit etc ??)

Wagnerin ”laki”: teollistuminen kaupungistuminen demokratisoituminen → julk. Sekt. Kasvaa

Taustalla: Talouden kasvu lisää kompleksisuutta (lisää kys. Laeille etc). Kaupungistuminen aiheuttaa ulkoisvaikutuksia. Julkisen sektorin tarjoamien ”meriitti” hyödykkeiden korkea tulojousto (esim terveyspalvelut). Ongelma: kausaliiteetti tulot → menot vai menot → tulot ?

Baumolin ”laki”: Taloudessa kaksi sektoria: Teollisuus (T) ja palvelut (P). T on pääomaintensiivistä P ei → T:n tuottavuuskehitys > P:n tuottavuuskehitys. Solidaarinen palkkapolitiikka (eri sektoreiden välillä) → palvelujen kustannukset ja hinnat nousee, P:n kysyntä on tulojoustavaa ja hintajoustamatonta → julkinen sektori hoitaa palvelut → julkisesti tarjottujen meriittihyödykkeiden osuus BKT -arvosta kasvaa tulotason noustessa

Politiikkamalli: Korkeampi tulojaon tavoite → korkeammat tulonsiirrot ja julkiset menot. Meltzer, Richard ”uudelleenjaon kysynnän kasvu”: Mediaanituloinen päättää korkean ja alhaisen veron välillä. Jos tulojakauma vino oikealle → verojen nousu. Vain vasemmalle → verojen lasku Selitystä: Historiallisesti yleisen äänioikeiden laajeneminen lisännyt pienituloisten äänestäjien määrää → mediaaniäänestäjän asema alempi. Tämä selittää osaltaan tulonsiirtojen BKT-osuuden kasvua 1900-luvulla.

Säppivaikutus: Poliittisista syistä hallituksen preferenssit on kuluttaa rahaa, ihmisten preferenssi on maksaa mahd. Vähän veroja. Toisaalta menojen kasvuun vaaditaan verojen kasvua ja hallituksen

tulee ottaa yleisön preferenssit huomioon tullakseen uudelleenvalituksi → ristiriitaisten pyrkimysten tasapaino määrää menot. Jos eksogeenisistä syistä menot kasvaa → menot pyrkivät jäämään uudelle tasolle (ei haluta ottaa keltään pois, ”säppi”).

Muita: Stigler: Eturyhmien vaikutus. Pommerhene: Edustuksellisen demokratian ja budjettivallan etäisyys → julk. Sektori kasvaa. Niskanen: byrkratiamallit: äänestäjät ja luottamushenkilöt eivät tunne todellisia kustannuksia, virkamiehet ohjailee esityksiä, virkamiesjohto maksimoi omia menojaan → liian suuria kustannuksia sieltä.

Hyvinvoinnin taloustiedettä

Kilpailullisten markkinoiden toiminta: Kuluttajien ja yksityisten itsenäinen päätöksenteko ja maksuhalukkuus heijastuu koko talouden hintojen määräytymisessä ja resurssien allokaatiossa. Markkinoiden tasapaino on pareto-tehokas (Walras), mikä syntynyt kunkin oman edun tavoittelusta. Paretokehokkuus taloudessa edellytykset: vaihdon tehokkuus, tuotannon tehokkuus, yhdistelmätehokkuus. Vaihdon tehokkuus MRS kaikille yhtä suuri (kukaan ei halua muuttaa vaihtokauppatilannetta). Tuotanto on tehokas, kun ollaan tuotantomahdollisuuksien käyrällä (eli toista hyödykettä ei voi toteuttaa enempää pienentämällä toisen määrää), Yhdistelmätehokkuus kun $MRS(\text{kuluttajat}) = MRT(\text{tuottajan rajatehokkuus}) = \text{hintojen suhde (kaksi hyödykettä)}$. Täydellinen kilpailu toteuttaa nämä.

Welfare theorems: 1. Kilpailutalous johtaa pareto-tehokkuuteen. 2. Mikä tahansa pareto-optimi voidaan saavuttaa kilpailutalouden avulla jollakin alkudistributiolla (johon voidaan päästää ESIM. verotuksen avulla).

Pareto-tehokkuus riittävä? EI, vangin dilemma, problem of the commons etc.

Markkinoiden epäonnistuminen

Epätäydellinen kilpailu: Taloudenpitäjä voi vaikuttaa hintaan Monopoli tai monopsoni, kartelli, oligopoli. Syitä: Luonnollinen monopoli, monopolistinen (erilaiset tuotteet), epätäydellinen informaatio (asiakkaat ei tiedä kaikkien tuotteiden tuottamaa hyötyä / hintoja), patentit.

Public goods: Yksityinen hyödyke: kilpailua, poissuljettavissa (asiakkailta). Julkishyödyke: Ei kilpailua, ei poissuljettava. Puhdas julkishyödyke: Ei kilpailua: yhden kuluttama määrä ei vaikuta toisten kulutettavissa olevaan määrään $MC = 0$ kulutukselle. Ei poissuljettavuutta: ei voida estää jotain käyttämästä sitä. Tässä ei toimi hintamekanismi, aiheuttaa tehottomuutta (paretomielessä). Epäpuhdas 1: Klubihyödyke, ei kilp tai osin kilp, poissuljettavuus mahdollinen. Epäpuhd 2: Paikallinen julkishyödyke: maantieteellinen rajoite, tarjoaja voi aserttaa sääntelyä muuten esim. koulu. Eri tyypit: Yksityinen, Klubihyödyke, Yhteisomistus (kilpailullinen, ei poissulj), Julkishyödyke.

Yksityisen sektorin tarjoama julkinen hyödyke ei ole tehokas, sillä $MC = 0 \Rightarrow p = 0$, mutta yksityinen vaatii käyttömaksun.

Julkinen sektori tarjoaa yksityisiä hyödykkeitä kuten koulutus, terveydenhoito, lastenpäivähoito, vanhusten hoito. Nämä ovat ”hyvinvointipalveluita”. Julkinen sektori tuottaa näitä positiivisten ulkoisvaikutusten takia, tulonjakotarkoituksessa, yksityiset liiketoimintakustannukset voi olla suuret.

Merit goods: ”yksilöt eivät aina tiedä omaa etua tai toimi omaksi parhaaksi” => tupakoinnin säätely, turvavöiden käyttöpakko, kielltoja etc.

Positiivisten oikeuksien hyödykkeet: koulutus, perusterveydenhuolto, oikeuspalvelut. Näitä

kannattaa julkisen sektorin tukea, mutta ei antamalla rahaa (miten valvotaan mihi raha käytetään?). Määräsäännöstely: julkinen sektori jakaa hyödykkeet ilmaiseksi ja estää jälleenmyynnin (näiden hyödykkeiden siirtäminen ihmiseltä toiselle on mahdotonta). Hintajärjestelmä: julkinen sektori jakaa vaihtokelpoisia kuponkeja joilla voi ostaa hyödykettä.

Globaaleja julkishyödykkeitä: esim. globaali ilmamehä. Määräkontrolli: kioton sopimus, hintamekanismi: hiilidioksidiverot.

Ulkoisvaikutus esiintyy kun yksityisillä toimilla on vaikutus muihin yksilöihin, jotka eivät ole mukana kaupankäynnissä (eivät saa/maksa korvausta). Markkinoiden tehokkuuden edellytyksiä: jokaisen kuluttajan hyvinvointi riippuu vain kys. Kuluttajan valinnoista => ristiriita UV:n kanssa.

Ratkaisuja ulkoisvaikutuksiin:

1. Markkinaperusteiset: Korjaaat verot, tukee saastuttamisen vähentämistä, päästömaksut, lupakauppa
2. Määräohjaus: päästönormit, lainsäädäntö, kans. Väl. Sop.
3. Omistusoikeudet

Ongelmia ulkoisvaikutusten korjaamisessa: Moni liittyy julkishyödykkeisiin (vaikea poisulkea, myös vapaamatkustusongelmaa esiintyy). Epätäydellinen informaatio (korvausten oikea määrä?, valehtelu?). Transaktiokustannukset: Kallista ja epävarmaa haastaa joku oikeuteen (eri tahoilla eriverran rahaa).

Epäsymmetrinen informaatio: eri osapuolilla eri tiedot tilanteesta

Toiminta tarjoaa informaatiota:

Kätkeyty tieto: Toinen tietää enemmän kuin toinen

Kätkeyty toiminta: Toinen osapuoli voi vaikuttaa kaupattavan hyödykkeen laatuun ilman että toinen huomaa

Käänteinen valinta: Ne jotka kohtaavat suurella t.n. Onnettomuuden haaluavat vakuutuksen, muut eivät. => Vakuutusyhtiöt kärsii ratkaisu: julkinen vakuutusturva?

Moral hazard: Vakuutuksenottajan kätkeyty toiminta: vakuutuksenottaja rupee käyttämään riskialttiimmin kun vakuutus on otettu (ratkaisu: omavastuu?).

Yhteiset luonnovarat: yhteislaitumen ongelma

Coasen teoreema: hyvin määritellyt omistusoikeudet, täydellinen informaatio, neuvottelut ilmaisia => saavutetaan PO.

Intellektuellit omistusoikeudet:

Fiskaalinen federalismi

Mitä on julkisen sektorin tehtävät, mitkä on julkisen sektorin alueelliset tasot (eri alueet, niiden sisäiset alueet), mikä on yksikköjen määrä? Kuka hoitaa mitäkin tehtävää? Eri tehtävien rahoitus?

Eri tasoja: Globaali (YK, MP), Ylikansallinen (EU), Kansallisvaltiot, Alueet (esim. läänit?), kunnat toisaalta myös yksityinen sektori 3. sektori

Periaatteita (osin kiistanalaisia, epätäsmällisiä etc):

Keskitetty stabilisaatio ja tulonjako sekä julkishyödykkeet jotka vaikuttavat edellisiin: keskitetysti VALTIOLLE (tai muulle ylemmälle taholle)

Alueelline neutraalisuus: Aluepolitiikan ei tule vääristää kilpailua ja talouden edellytyksiä alueiden välillä

Erilaisuuden hyväksyminen: Alueelliset preferenssit otettava huomioon ja annettava siihen liittyvissä asioissa valtaa alemmille tasoille (esim kunnat).

Hyötyjä- ja maksajajoukon vastaavuus: sama henkilö maksaa kuin hyöttyykin (vs tulonjakopolitiikka?)

Alueellisten ulkoisvaikutusten korjaaminen: huomioidaan eri ulkosvaikutukset ja korjataan niitä ylhäältä käsin, esim koulutetun työvoiman siirtyminen, lapin metsät TJS

minimipalvelutason turvaaminen (tulonjakoa?): kuntien valtionapu, normipolitiikka

Alue-erojen taseus. Niiltä osin kuin tarpeellista, tulotaso-eroja on, → siirretään rahaa varakkaammalta kunnalta köyhemmälle

Rahoitusmuodot:

VALTION TASO:

Stabilisaatiopolitiikka, tulonjako: esim: progr. Tulovero, yritysvero, luonnonresurssien tuottoverot Liikevaihtoverotyypiset.

”parastuottoisimmat” veromuodot valtiolla → fiskaalinen ylijäämä → verojen siirto alemmille tasoille.

PAIKALLISTASO:

hyöty-maksu verot kuten käyttäjämaksut
liikummattomat kohteet: kiinteistövero

Huom: Jos työvoima liikkuu herkästi: tulo ja palkkaperusteiset verot huonoja.

Hajakeskitetty julkinen sektori vastaa joustavammin paikallisväestön tarpeisiin ja mieltymyksiin. Oates desentralisaatioteoreema: hajakeskitys vähintään yhtä hyvä kuin keskusvallan homogeeninen tarjonta.

Ehdollinen valtionapujärjestelmä:

enemmän tai vähemmän korvamerkittyä. Rahojen kohdentuminen tarkoitettuun päämäärään viimekädessä riippuu kunnan preferensseistä. Eri tapoja: maksetaan tukea tietty % määrä tietyn hyödykkeen tuotannon kustannuksista (voidaan asettaa maksimikin). Ehdollinen konttäsomma: annetaan tietty raha tiettyyn tarkoitukseen (kunta varmaankin laskee muita menoja samalla ja käyttää vähemmän omaa rahaa kys. Tarkoitukseen).

Ehdollista apua käytetään korjaamaan positiivisten ulkoisvaikutusten olemassaolo.

Ei ehdollinen:

Kunta saa kiinteän summan. Näin suomessa, mutta usein tiettyjen palveluiden hoitoa valvotaan standardeilla, minimipalvelutasoilla etc.

Tämä järjestelmä on perusteltu julkisten menojen hillinnällä. Myös kilpailun uskotaan lisäävän ja tulojen taseus onnistuu parhaiten (mutta köyhän kunnan varojen lisäys ei välttämättä lisää köyhien kansalaisten varoja).

Täytyy määrittää kunnan rahan tarve. Esim ikäjakauma, paikka etc.

LeGrand: 1. avun riipputtava kunnan tuloista ja varallisuudesta 2. riippumaton kunnan menoista 3. avun määrän ulisi vaihdella kunnan fiskaalisten ponnistusten mukana.

Hajautusongelmia: päämiesagenttiteoria: keskusvalta päämies, kunta agentti.

Verotus

Veropohja: Mitä verotetaan: tulot, kulutus, omaisuus, sosiaaliturvamaksut

Veron välttäminen: käytetään laillisia keinoja veron vähentämiseksi

Veronkierto: laittomat keinot

Verokiila: palkkakustannusten ja työntekijöiden käteen saaman palkan erotus

Veron aiheuttama vääristymä: astettu vero muuttaa käyttämistä => DW loss

Korjaava vero: Korjataan markkinoiden epäonnistumis => lisätään tehokkuutta

Välitön vero: tulovero, perintövero varallisuusvero

välillinen vero: peritään transaktioista (ALV)

verorasitus: se rahasumma joka annettava yksilölle, jotta olisi samassa asemassa kuin ennen veroa

veron lisärasitus: DW loss, verorasitus – veron määrä

Verot vaikuttavat käytökseen: tulo, substituutiovaikutus. Vero ei aiheuta vääristymää joss ei ole keinoa välttää veroa: esim lump-sum, tällöin vain tulovaik.

Vääristymä: käytöksen muutos => subst. Vaikutus.

Periaatteita: Tehokkuus: mahd pieni vääristymä. Hallinnollisesti edullinen. Joustava (sopeutuu muutoksessa). Läpinäkyvä: ihmiset tietää mistä ja millä perustein maksavat. Oikeudenmukainen: Horisontaalinen: samassa asemassa olevat maksavat saman veron. Verikaalinen: erilaisessa asemassa olevia tulee verottaa eritavalla yhteiskunnan oikeudenmukaisuusperiaatteiden mukaisesti: maksukyky, hyöty, kyky ← riippuu yhteiskunnasta.

Verotuksen kohtaanto: eri asiat: kuka muodollisesti maksaa veron ja kuka viimekädessä maksaa veron.

Veron kapitalisoituminen: hyödykkeen joustamaton tarjonta: vero vaikuttaa hintaan. Esim. maa, vero laskee maan hintaa.

Veropolitiikka pyrkii paretotehokkaaseen rakenteeseen, minimoi vääristymät toteuttaa hyvinvointifunktion. Second best (joitain vääristymiä ei voi poistaa).

Tehokkuusnäkökulma: verotetaan paljon niitä tuotteita joilla joustamaton kysyntä => ei vääristymää.

Corlett Haquen: verotetaan vapaa-ajan komplementaarisia hyödykkeitä, sillä vapaa-aikaa ei voi verottaa => vääristymä työmarkkinoilla.

Tulovero ei ole tehokas, mutta progressiivinen vero uudelleenjakaa tuloja. Tehokkuustappiota työmarkkinoilla. Oikeudenmukaisuus VS tehokkuus. Riippuu mm. työn tarjonnan joustavuudesta, yhteiskunnan tulojakoon liittyvistä preferensseistä.

Ongelmia: vuosi vai elinkaari verotus?

K-H -Analyysi

Sovelletaan investointihankkeiden yhteiskuntataloudellisen kannattavuuden arviointiin.

Kustannukset ja hyödyt jakautuvat yli ajan, tehdään yksi päätös koko flowista.

Pyritään arvioimaan mitä seuraa jos hanke toteutetaan, tai ei toteuteta, entä mikä vaihtoehtoisista hankkeista.

Julkisten investointihankkeiden ongelmat: ei tunneta tulevaisuuden hintoja, preferenssejä, EI voida käyttää markkinahintoja

Arvotetaan hankkeet käyttäen hankkeen nykyarvoa.

Julkinen vs yksityinen investointihanke

julkisissa ei markkinahintoja

markkinahinnat ei välttämättä vastaa julkisia kustannuksia / hyötyjä

julkisten sektoreiden hankkeen valinnan ainoa kriteeri ei ole voitto

osa hyötyjä/kustannuksia aiheuttavista tekijöistä ei ole arvoitettavissa (laskelman ulkopuolelle jää ja huomioidaan ”erikseen”)

Yritysten investointikriteerejä: Nykyarvomeentelmä, varitaan paras nykyarvo (positiivinen), riippuu markkinakorosta. Sisäinen korkokanta, lasketaan kullekin investoinnille korko jolla nykyarvo on nolla. Valitaan korkeampi sisäinen korkokanta. Hyötykustannussuhde: hyötyjen ja kustannusten nykyarvojen suhde. Ei aseta vaihtoehtoisia hankkeita oikeaan järjestykseen, ei tiedetä kumpaan jokin erä kuuluu kustannuskiin vai hyötyihin.

Ongelmia: Eteenpäinkatsovia eli riippuvat (epävarmasta) tulevaisuudesta. Epävarmuutta ei väldee oteta huomioon. Yksityiset tuot / kustannukset eivät välttämättä vastaa yhteiskuntataloudellisia kustannuksia.

YHTEISKUNNALLINEN KHA:

erilaisia panoksia: markkinahinnat samat kuin yhteiskunnalliset. Markkinahinnat eivät vastaa yhtkun. Ei ole hintoja ne on arvoitettava, ei ole hintoja ei voida arvottaa. Feikkihintoja kutsutaan ”varjohinnoiksi”

Riskien huomiointi? Perustapa: muunnetaan kunkin periodin riskipitoiset erät niiden varmuusekvivalenteiksi ja sovelletaan nykyarvolasekntaa. Riskiä ei voida ottaa huomioon muuttamalla korkoa (vääristää laskelmaa muuten)

Yhteiskunnallinen päätöksenteko

Kun markkinat epäonnistuvat, niin julkiselle sektorille avautuu **mahdollisuus** tehdä asiat paremmin. Miten resurssien allokaatiota koskevat päätökset tehdään? Miten ihmisten mieltymykset heijastuvat poliittisessa prosessissa? Miten deomkraattiset menettelytavat suorituvat teästä, miten päädytään kollektiiviseen valintaan?

Arrowin mahdottomuustulos: tulee toimia yksilöiden preferenssijärjestysten suhteen. Tulee valita x eikä y jos kaikkien mielestä x parempi kuin y. X:n ja y:n järjestyksen tulisi riippua vain näistä kahdesta vaihtoehdosta. Arrow: tämä on mahdotonta ellei kyseessä ole diktatuuri. Ongelmia: Arrowin kehikko on welfaristinen, se käyttää ainoastaan hyötyinformaatiota (ei esim tuloerojen

tasausta).

Lindahl mekanismi → PO (mutta PO ei ole välttämättä parempi kuin jokin muu EI Pareto optimaalinen lopputulos, tämä on aina hyvä muistaa.)

Äänestysperiaatteita

Enemmistöpäätös: enemmistön mukaan mennään.

Järjestysäänestys: asetetaan vuorotellen vaihtoehdot x ja y vastakkain, tiputetaan huonompi → paradoxx

Mediaaniäänestäjän tulos: Mediaaniäänestäjä ratkaisee mitä tehdään, mediaanin sijainti vaikuttaa. Huomioitava siis siis jakauman muoto.

Ongelmia: äänten kaupankäynti, vedätys

Poliittinen järjestelmä ja talous

principal – agent. Nyt agentit eli poliitikot ovat yksilöitä, pyrkivät säilymään vallassa etc → mediaaniäänestäjän mielipiteiden kaltaista toimintaa. Toisaalta virkamiehet pyrkivät toteuttamaan omia tavoitteita. Agendakontrollin ongelma.

Päätöksentekokriteerejä: pareto, Hicks: hanke tulisi hyväksyä jos maksimi minkä häviäjät valmiita maksamaan hyötyjille siitä ettei hanketta toteuteta > minimisumma jonka voittajat hyväksyvät luopuakseen hankkeesta.

Kaldor: päinvastoin edellinen

Scitovsky kriteeri: Jos hankkeen toteuttamisen hyödyt > kustannukset → erotus voidaan maksaa häviäjille. (mutta ei edellytetä tehtävän?)